لەیادی نەمراندا

شێخ مەحموودی حەفید

قارەمانێکی بە وەفاو جگەر سۆز بوو

● لەتیف بەرزنجی ●

● **تیبینی** :

١ـ لەبەر ئەوەی لە ژمارە «٢٦»ی گۆڤاری «کاروان»ی ساڵی «١٩٨٤»دا لە ووتارێکی دیکەدا بە دوورو درێژی دەربارەی شێـخ مەحمـوودی نەمـرو شۆڕشەکانی دواین ، بۆیە بە پێـویستمان نەزانی لەم ووتارەماندا دووبارەی بکەینەوە ، چونکە ئەمجارەیان تەنها مەبەستمان یادکردنەوەی شیخی نەمرەو بەس .

٢ـ هەربەم بۆنەیەشەوە بەهەموو لایەکی ڕادەگەیەنم ، کە باسێکی دوورو درێژم دەربارەی شێخ مەحموودی حەفید ئامـادەکـردووە بەنیـازی ئەوەی لە دەرفەتێکی نزیکدا لە دووتوێی بەرگی کتێبێکدا بڵاوی بکەمەوە ، جا بۆ ئەوەی کتێبـەکـە بە شێـوەیـەکی تیروتەسەل بکەوێتە بەردەستی خوێنـەرانــەوە ، وای بەچاك دەزانم هەموو ئەو کەسانەی زانیـاریەو بابـەتی مێژوویان دەربارەی شێخی نەمر لا پارێـزراوەو مەبـەستیانە لەم بوارەدا خزمەتێك بە مێژووی گەل و نەتەوەکەیان بگەیەنن ، خوشحاڵ دەبم گەر بەهۆی گۆڤـاری «کـاروان»ەوە بۆمی بنـێرن ، تاوەکو بە هاوکاری هەموو لایەك بتوانین ئەم پرۆژەیە بەسەرکەوتوویی ئەنجام بدەین و ، پێشەکیش سوپاسی هەموو هەوڵێکی دڵسۆزانەی ئەو کەسانە دەکەین ، کە بەدەنگمانەوە دێن ..

لەتیف

پێشەوای گەلی کورد ، مەلیك و سەرداری کوردستان ، « شێخ مەحمـوودی حەفیـد » کوڕی شێـخ سەعیـدی کوڕی شێـخ محەمەدی کوڕی کاکە ئەحمەدی شێخی سلێمانی‌یە . دایکیشی « ئامینە خان » ە ، کچی شێخ بابە ڕەسوڵە . .

شێخی نەمـر لە گەڕەکی « کانی ئاسکـان » ی شاری سلێمانی ، شاری هەڵەت و قوربانی‌یەوە هاتۆتە دونیا . هەر لە تەمەنی منداڵی دا زور ژیرو ئازاو وورد بووە ، وەك زوربەی زاناو ڕەوشەنبیرانی کورد لە مزگەوت خوێندوویەتی ، بە تایبەتیش لە

مزگەوتی گەورە ، کە قوتابخانەیەکی ئایینی ئەو سەردەم بووە و ، دەورێکی باڵای بووە لە بڵاوکردنەوەی ئایین و ڕەوشنبیری لە نێو ڕۆڵەکانی گەلی کوردا ، بۆ نموونە لە هەموو ناوچەکانی کوردستاندا فەقێی بۆ هاتووە و، تیایدا دەرسی ئایینیان خوێندووە و ، بوونەتە زاناو شارەزاو مەلای لێهاتوو و بەناوبانگ ، ئەم هەوارە بارەگایەکی بەناوبانگی بنەماڵەی کاکە ئەحمەدی شێخ بووە ، بەردەوامیش شوێنی پیاو چاك و زاناو ئاوارەو لێ قەوماوان بووە ، لە نێو دڵی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانیشدا شوێنی شیاوو پیرۆزی خۆی بووە .

گومان لەوەدا نی‌یە کە بنەماڵەی کاکە ئەحمەد هەمیشە مایەی ڕێزو خۆشەویستی بوونەو ، بە چاوی گەورەیی و سەرداری کوردستان سەیر کراون ، چونکە لە مەیدانی کوردایەتی و ، لەبواری خەبات و تێکۆشان و زانیاری دا ئەوەی بۆیان کرابێ کردوویانەو ، دریغیان نەکردووە . لە پێناوی رزگاری و سەربەخۆیی گەلی عیراق و کوردیشدا قوربانی‌ی زۆریان داوە . ئەوەتا پێشەوای نەبەزی کورد ، شێخ مەحموودی حەفید ، بۆتە میوانی بەندیخانەو ، ڕووبەڕووی دەربەدەری و ، شاخ و کێوو ، ئاوارەیی وولاتان و ، دەست بەسەری بۆتەوە ، ئازارو ڕۆژی ڕەش و خەم و پەژارەی زۆری دیووە .

دژی دوژمنان و داگیرکەرانی وولات بێ سڵەمینەوە تێکۆشاوە ، تاوەکو لە ساڵی « ١٩١٩ » ی ـ ز دا لە شەڕی بەناوبانگی دەربەندی بازیاندا کە تیایدا ڕووبەڕووی سوپای ئینگلیزە داگیرکەرەکان بۆتەوەو ، لە ئەنجامدا لە پاڵ « بەردە قارەمان » بە بریندار ی کەوتۆتە دەست لە شکری ئینگلیزەوە .

● بەردە قارەمان ●

بەردە . قارەمان لای کورد پیرۆزە
لانەی پێشەوای ئەم گەل و هۆزە
بۆیە لاوانی ئەم دەورو بەرە
ئاهەنگ دەگێڕن لای ئەم سەنگەرە

●★●★●

ئیتر کار بەدەستانی سوپای ئینگلیز دوای ئەوەی شێخ دەستگیر دەکەن بەپەلەو بە بریندار ی ڕەوانەی نەخۆشخانەی بەغدای دەکەن ، بەڵام دوای ئەوەی چاك دەبێتەوەو ، لە نەخۆشخانە دەردەچێ حەواڵەی مەحکەمەی عورفی دەکەن و ،

● پێشەوای کورد شێخ مەحموودی نەمر لە ساڵی ١٩٢٢ لەکاتی حوکمدارێتی شاری سلێمانی .

● سالی /١٩٤٨ ـز ، ئلوایی داریکەلی
١ـ شێخ طاهری هەلەبجەیی .
٢ـ شێخ مەحموودی حەفید .
٣ـ شێخ عەبدولکەریمی دارەخورما .
٤ـ کاك سەیدی هەڵەبجەیی .

مەحکەمەیش فەرمانی لە سێدارەدانی دەدات ؛ پاش ماوەیەك ئینگلیزەکان حوکمەکەی دەگۆڕن و رەوانەی بەندیخانەی هیندستانی دەکەن ، ئیتر تا سالی ١٩٢٢ لەوێ دەمێنێتەوە . هەر لەو بەندیخانەیەدا لەگەڵ « شێخ حەمە غەریبی قازانقایەیی » دادەبێ کە ئەویش «٥» ساڵ حوکم دراوە . لەوە بەدوا لە هیندستانەوە رەوانەی « کوێت » یان دەکەن و ، بۆ ماوەی شەش مانگیش لەوی دا دەست بەسەر دەبن .

پاش ئەو ماوەیە گەڕاونەتەوە بەغدا ، لە بەغداش رەوانەی کوردستان کراونەتەوە ، هەر لەگەڵ گەڕانەوەمیشیاندا کۆمەڵ کۆمەڵ شۆرە سواران پیشوازی یان لە سەرۆك « حوکمداری » کوردستان کردووەو ، تاوەکو گەیشتوونەتەوە شاری سلێمانی :

لە ١٤ ی ئەیلوولی سالی ١٩٢٢ دا دووبارە شێخ کراوەتەوە بە حوکمداری وولات تاوەکو سالی ١٩٢٤ لە شاری سلێمانیدا فەرمانرەوایی کردووە ؛ بەڵام لە ساڵی ١٩٢٤ دا جارێکی دیکە لەگەڵ کاربەدەستانی ئینگلیز نەگونجاوەو نیوانیان تێك چوّتەوەو ، دووبارە شەڕو شۆڕ هەڵگیرساوەتەوەو شاری سلێمانی یان چۆڵ کردووە بەرەو دۆڵی سوورداش و کەژو کێوەکانی رۆیشتوون .

وەکو ئاشکرایە شێخ مەحموودی نەمرو ، سوپای کورد تاوەکو ساڵی ١٩٣١ بەردەوام لە سەر سنوورو ناوچە شاخاوی یەکانی نیشتماندا خەریکی جمو جووڵ و شەڕی پارتیزانی بوونەو ، لەو ساڵە بەدوا شێخ و سوپاکەی بەرەو ناوچەی قەرەداغ و گەرمیان رۆیشتوون و ، بۆ ماوەیەك لە بناری « گل » و دەوروبەری « قادر کەرەم »و« خورماتو » ماونەتەوە ، تاوەکو شەڕی ئاوباریك بەرپا بووە .

● ئاوباریك ●

لە شکری کورد ، هێزی گەرمیان
لە ئاوباریك هاتنە مەیدان
لەگەڵ شێخدا ، وەك پاڵەوان
مەرگیان بۆ دوژمن ئەباران

دوا بە دوای ئەو شەڕە گەورەیە حکومەتی ئەوسا دان بەوەدا دەنێ کە جولانەوەکە بە ئاسانی کۆتایی نایەت و ، شۆرشەکەیش نابڕێتەوە ، بۆیە بە ناچاری دەکەوێتە هەوڵدان بۆ ئەوەی کۆتایی بە گیرو گرفتەکان بهێنێ و ، بەڵێنی ئەوەیش دەدا کە دان بە مافی نەتەوایەتی گەلی کورد لە هەموو ناوچەکانی کوردستانی عیراقدا بنێ ؛ بەڵام بە پێچەوانەی بەڵێنەکەی دەوڵەت ، هەر دوای گەڕانەوەی شێخ و سوپاکەی بۆ ناوچەی سلێمانی و دێهاتەکانی ، کاربەدەستانی ئەوسا دەکەونە پیلان نانەوە دژی شێخ و ناودارانی کورد ، لە ئەنجامدا شێخی پێشەوا دەگرن و ، رەوانەی « ناصریە »ی دەکەن ، دوای ئەوەی ماوەیەك لەوێ بەسەر دەبا ، دەی گەڕێننەوە بۆ بەغدا ، ئیتر تاوەکو سالی ١٩٤١ لە گەرەکی « راغبە خاتوون » جێگیر دەبێ ، زۆری پێناچێ و هەر لەو ساڵەدا شەڕی « رەشید عالی گەیلانی » هەڵدەگیرسێ ، شێخیش ئەو هەلە لە دەست خۆی نادا و لەگەڵ « فەقێ عەزیز » ی جافی میکائیلی بەغدا جێ دێڵن و ، روو دەکەنە شاری « کفری » و ، لەوێ دەچنە مالی « سەید عومەر ئاغا » ، کە پیاوێکی ناودارو ، دۆستی شێخ دەبێ ؛ لەوێشەوە دەچنە مالی « ابراهیم خانی دەلۆ » ، ئینجا روو دەکەنە نێو تیرەی « روغزایی جاف » و ، لە مالی « عەزیزی سلێمانی » دا دادەبەزن .

دوای ئەوەی دەسەلات دارانی میری هەوالی رزگار بوونی « شێخ » یان پێ دەگا ، هێزێکی پۆلیس بە سەرۆکایەتی « جارالله » ناوێك دەنێرن ، بۆ ئەوەی بیانگرن ، ئەو هێزە دەچنە دێی «تەپە گەروس» و ، لەوێ تووشیان بە تووشی شێخ دەبێ ، شێخ بە چەکدارەکانی خۆی دەڵێ : « **پۆلیس مەکوژن ؛ بەڵام ئەگەر هێرشیان هێنایە سەرمان ، ئەسپەکانیان بکوژن** » . ئیتر لەو دێیەدا دەبێتە تەقەو شەڕێکی بچووك روو دەدات ؛

بەلام لەبەر ئەوەی ژمارەی پۆلیسەکان کەم دەبێ ـ یەك مەفرەزە ـ دەبن ، لە ئەنجامدا سێ ئەسپ دەکوژرێن و ، پۆلیسێکیش زامدار دەبێ ، ئیتر مەفرەزەکە بە شکاوی بەرەو کفری دەگەڕێتەوە ..

دوای ئەو کورتە شەڕە شێخ و چەکدارەکانی دەچنە دێی « بانی مورد » ی شێخ مستەفای شێخ عەبدولقادری گوللە نەبر ، جا هەرکە دانیشتوانی ئەو دێهاتانەی دەوروبەر بە گەڕانەوەی شێخ دەزانن ، پەیتا پەیتا سوارو چەکداری ئەو

دەربەندی بازیان

ناوچانـەی لێ کۆدەبنەوە ، لەوێشەوە بەرەو ناوچەی قەرەداغ بەرێ دەکەون ، لەو کاتەدا دەوڵەتیش لەشکرێکی زۆر ئامادە دەکـاو ، برووسکـەیەکیان بۆ دەنێرێ تاوەکو پەنا بەرنەوە بەر میری ، بەڵام شێـخ بەم رەفتـارە رازی نابێو ، نامـەیەك بۆ « متصرف » ی « سلێمانی و ، کەرکوك » ی ئەوسەردەم دەنێرێو پێی رادەگـەیەنێ کە ئەو شەری ناوێ بەڵکو بە ئاواتەوەیە خۆیو رۆڵەکانی نەتەوەکەی بە ئاشتی و هێمنیو دوور لە شەرو شۆرو ، گیروگرفت و سەر ئێشە لە شوێنی خۆیاندا دانیشن و خەریکی کشتوکاڵ بن و ، سەروکیش واتە شێخ مەحموود ـ دێی « داری کەلی » دەستنیشان دەکا بۆ دانیشتنی خۆی ؛ لە نامەکەشیدا بەتوندی هەرەشە لە کاربەدەستانی دوڵەتی ئەوسا دەکـاو ، پێـیان رادەگـەیـەنێ و ، دەڵێ :« **ئەگەر وازمان لێ نەهێنن و هێرشمان بۆ بێنن ، ئەوا ناچارین شەری مان و نەمـانتـان لەگـەڵدا بکەین و ، بەڵێنیش بە گەلی خۆمان دەدەین و پشت ئەستـوورین بە رۆڵە دڵسـۆزەکانی بۆ پاراستنی خاك و نیشتمـان دژی ئێوەی داگیرکەر ، تاکو مردنیش هەرگیز لە خەبات و تێکۆشان دابین** » .

دوا بەدوای ئەم یاداشتـەی شێخی نەمـر دەوڵەت لە هێریش بردن دەوەستێ و ، وازیـان لێ دەهێنێ و ئەوانیش لە ئاوایی « داری کەلی » لە ناوچەی بازیان دادەنیشن تاوەکو ساڵی ١٩٥٦ ، بەڵام لەوسـاڵەدا شێخ تووشی نەخۆشی دەبێ و ، بۆ شاری بەغدای دەبەن ، بۆ نەخۆشخانەی « حەیدەری » ، ئیتر مەرگ لەوەزیاتر مۆڵەتی نادا و ، لەشەوی « ٩/ ١٠/ ١٩٥٦» دا کۆچی دوایی دەکـاو ، تەرمـە پیرۆزەکەی بۆ شاری سلێمانی دەهێننـەوە ، ئەم کۆستـە مەزنەی گەلی کورد لەسەرتا سەری کوردستاندا دەنگ دەداتەوەو ، لە هەموو شارو دێهاتەکانەوە خەڵکی بە ئاڵای رەش و بە دڵی پر غەمەوە بەرەو شاری سلێمانی بەرێ دەکـەون ، بۆ ئەوەی پێشوازی تەرمە پیرۆزەکەی شێخ مەحموودی هەمیشە زیندوو بکەن و ، بۆ دواجار ماڵ ئاوایی لەو پێشەوا مەزنە بکەن و ، تەرمەکەیشی بە خاکی پاکی نیشتمان بسپێرن .

● بازیان ●

بازیـان رەشپـۆشـە ، تەمـە بەجـارێ
لە ـ دارێ کەلی ـ هەر خەم ئەبـارێ
کورد لە شیـوەنـە ، دێـهـات و شاری
بۆ شێـخـی نەمـر ؛ ئاقـە شاسـواری

شێخ مەحموودی نەمر ، چوار برای هەبووە ، ئەمری خوایان کردووە ، کە ئەمانەن :

١ـ شێخ محەمەد. ٣ـ شێخ ئەحمەد.
٢ـ شێخ قادر. ٤ـ سەید برایم.

منداڵەکانی شێخیش ئەمانەن :

١ـ شێخ رەئووف. ٣ـ شێخ لەتیف.
٢ـ شێخ بابە عەلی. ٤ـ حەلاوەخان.

لەمنـداڵەکانی شێخی نەمر ئێستا تەنها ئەم دوو زاتە ماون :

١ـ شێخ بابە عەلی .
٢ـ حەلاوەخان .

دەبێ ئەوەیشمان لەبیر نەچێ کە شێخ بابە عەلی ئێستا لەشاری «لەندەن» دادەنیشێو ، پیاوێکی تابلێی زاناو ژیرو شارەزاو لێوەشاوەیە .

گۆری ئەو مرۆڤـە ناودارو مەزنـە ئێستـا لە بارەگـای « کاکە ئەحمەدی شێخ » ە ، لە شاری سلێمانی دا ..

بەم جۆرە ئەم قارەمانەی گەلی کورد ماڵ ئاوایی لەگەل و نیشتمان کردو ، هەموو هیواو ئاواتەکانی بردە ژێر گڵ ؛ بەڵام تاوەکو گەلی کورد بمێنێ ئەم قارەمانە جگەر سۆزە هەر زیندوو دەبێ و ، هەرگیز لەبیر ناچێتەوە ..

● سەرچاوە :

بۆ نووسینی ئەم باسـە سوودم لەم پیـاوە ناودارو شارەزایـانـە وەرگرتووە :
١ـ شێخ عبدالکریم ، ی دارە خورما .
٢ـ « شێخ حسێن ، ی خانەقا.
٣ـ « شێخ شەهاب ، ی خاوێ .
٤ـ « شێخ سمایل شێخ عبدالکریم ، ی قادر کەرەم .
٥ـ « شێخ مستەفا ، ی قەڵبەزە.
٦ـ « شێخ عبدالقادر ، ی هەشەزینی .
٧ـ « شێخ محي الدين ، ی هەولێر .